

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ

УДК 316.74:342.415

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2023.2.12>

Гольд Ольга Феліксівна

кандидат філософських наук,
дослідник

Центру соціології, політики та історії Середземномор'я (MESOPOLHIS)

Університету Екс-Марсель

бульв. Шарля Лівона, 58, Марсель, Франція

orcid.org/0000-0003-1689-227X

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ФЕНОМЕНА ПОЛІКОНФЕСІЙНОСТІ НА ПРИКЛАДІ КОНВЕРГЕНЦІЇ

Робота присвячена темі «Поліконфесійність як конвергентне явище: сутність та особливості» як прояву сучасного соціуму. Розуміння феномену поліконфесійності як конвергентного та дивергентного процесу є актуальним, тому що це сучасні феномени соціуму, що має історичні витоки та поглиблюється на протязі років в різних сферах людської діяльності. В роботі розглянуто форми та принципи розуміння поліконфесійності як конвергентного процесу: сутності та особливості в сучасності. Питання конвергентності розглядаються з точки зору концептуальних засад філософського знання, що є сучасним для академічного наукового дослідження. Конвергенцію розглядаємо у контексті мультикультурного синтезу з точки зору соціалізації та історичного переходу суспільства до сучасного, в умовах глобалізації, війни, протистояння змінам світового порядку та зіткненню цивілізацій, світової кризи еліт, макро – історичних процесів. Висновки: Сучасний етап розвитку соціуму характеризується прагненням як до екуменізму з одного боку, так і до глобальної поліконфесійності та мультикультуральності як в світі в цілому так в Україні. Процеси конвергенції в соціумі можуть мати як конфліктогенні властивості, так і вести до примирення та глобалізації. Процеси конвергенції відбуваються в умовах прийняття Конвенції (рішення і постанови Європейського суду з прав людини, рішення і звіти Європейської комісії з прав людини). Попри конвергентних процесів в суспільствах існують і дивергентні процеси.

Ключові слова: зіткнення варварства, макроісторичні процеси, процеси конвергенції, процеси дивергенції, трансформація суспільства.

Вступ. Поліконфесійність – феноменом сучасного соціуму, що має історичні витоки та поглиблюється на протязі років в різних сферах. Розглянуто форми та принципи розуміння поліконфесійності як конвергентного процесу: сутності та особливості в сучасності. Ці питання розглядаються з точки зору концептуальних засад філософського знання, що є сучасним для академічного кола.

Методи. В дослідженні було прийнято за основу соціально – філософські та філософії історії принципи та методи:

1) Дж. Гелбрейта, Т. Кіса, У. Росту, Х. Шельського, О. Флейтхейма, Я. Тінбергена, та Е. І. Мартинюка конвергентних та дивергентних процесів в політичному соціальному та релігійному житті;

2) М. Козловця – розробника поняття «ідентифікації» у становленні історичного процесу та історичності формування соціуму сьогодні.

Ідея. Виходячи з підходів дослідження теми, «Поліконфесійність як конвергентне явище: сутність та особливості» як процесу сучасності, ми розглядаємо у контексті мультикультурного

синтезу з точки зору соціалізації та переходу суспільства від традиційного до сучасного в умовах глобалізації та війни, протистоянню змінам світового порядку та зіткненню варварства та культури.

Мета та завдання. Філософська та соціальна думка вже торкалась різних аспектів поліконфесійності, але в умовах сьогодення виникають нові форми, методи та підходи розгляданню цього явища у світі та Україні. Сьогодні має значення явище формування та зближення нових та історичних громадських та конфесійних течій за умов поліконфесійності та мультикультуральності, що по-новому викликає зацікавленість в світовій науці. Заглиблюючись у питання феномену поліконфесійності ми намагаємось відкрити сучасні аспекти конвергенції та дивергенції соціуму. На наш погляд важливим є розгляд та синтез – аналіз питань зближення різних релігійно – культуральних процесів у суспільстві. Їх вплив на історичний процес та подальше існування є питаннями що турбують сьогоденний загаль науковців. Зазначимо, ще академічне знання не дійшло до суцільної думки.

Вітчизняна та зарубіжна література вже була присвячена аналізу поліконфесійності як конвергентного явища. Так, дослідницькі розглядання поліконфесійності в контексті конструктивізму, глобалізаційних процесів та мультикультуральності було здійснено такими зарубіжними авторами, як М. Вебер, Д. К. Гелбрейт, Д. Дяковської, Х. Казанова, Т. Кіса, У. Ростоу, Г. Спенсер, Я. Тінберген, О. Флейтхейм, Ю. Харарі, Х. Шельській, Ф. Янсі та іншими. Трансформації релігійної сфери, що зумовлені відомими геополітичними змінами ХХ–ХХІ ст., проаналізовані в працях українських науковців А. Бойко, О. Сагана, О. Яроша та ін. Значний доробок у вивченні впливу поліконфесійності на процеси соціуму, та культурного поступу українства належить А. Колодному, В. Титаренко, Л. Филипович, Є. Харьковченко, П. Яроцькому. Сучасна історія поліконфесійності як громадянського аспекту розглядаються також у працях О. Гаркуши, О. Добродум, О. Предко та ін. Однак, немало питань поліконфесійності як процесу зближення в соціумі, з точки зору соціально-філософського аналізу ще не розкрито в наукових розвідках.

Ми вже зверталися до теми поліконфесійності як конвергентного явища в суспільстві: «Хоча релігійний ландшафт планети все ще зберігає історико-географічну сегментацію і деякі країни виглядають достатньо гомогенними з огляду на релігійну приналежність своїх громадян, однак події початку третього тисячоліття, відбуваються в світі і в Україні, свідчать про зростання ролі релігійного фактору у світовій політиці, що надає надзвичайної актуальності цій проблемі. З огляду на зазначене феномен поліконфесійності стає предметом підвищеної уваги як науковців, так і богословів, священнослужителів та парафіян» [1, с. 40–51].

Також, важливим для розуміння прав і свобод людини у ХХІ ст., в контексті нашої праці необхідно згадати Конвенції – рішення і постанови Європейського суду з прав людини, рішення і звіти Європейської комісії з прав людини, стосовно статті 9, що проголошує: «свобода думки, совісті та релігії є основоположним правом, до якого звертається не лише Європейська конвенція з прав людини, а інші численні національні, міжнародні і європейські документи» [2, с. 5].

Концептуальна ідея «конвергенції», з точки зору соціолога французької школи Теофіла І. Кіса зводиться к тому що: « до роз'яснення того, що мається на увазі під «конвергенцією», існує декілька семантичні та гносеологічні проблеми. Для цілей, які ми тут поставили перед собою, зрозуміло, що поняття конвергенції може мати значення в багатьох сферах людського знання. Термін «конвергенція» походить від латинського слова *convergere*, що означає прагнути, спрямовувати, непомітними ступенями, до тієї самої точки, схилитися до того самого спільного напрямку, до загальний результат до однієї точки. Антонім конвергенції – «розбіжність». Таким чином, дія або тенденція «конвергувати» означає наближення, від спільного сійва, наближення або просування до чогось, до результату або спільна мета. Отже, конвергенція є результатом еволюції. Таким чином, процес такого роду дозволяє нам розпізнати, чи збігаються будь-які два або більше наборів за своїми типологічними характеристиками, чи навпаки, схожість відсутня. Однак дія або тенденція до «конвергенції» також означає, що

конвергентні змінні прагнуть до фіксованої межі, ніколи не досягаючи її. Конвергенція так не може піти до повного ототожнення збіжних речей; конвергентні змінні цього не роблять не видаляти один одного. Різні джерела розповідають нам, що поняття конвергенції в соціальних науках ймовірно, приходить до нас із біологічних наук» [3].

Зазначимо, «Конвергентними процесами», за роботами Е. І. Мартинюка, можна вважати як ті тенденції, що притаманні більш ніж одній релігії, так і ті, що свідчать про і зближення соціальних, доктринальних та організаційних позицій між двома або більше релігіями». Автор характеризує близько 27 конвергентних процесів. Визначимо таку властивість конвергентності як її причетність до багатьох інших проявів соціального життя, крім релігії, але її специфіки без конфесійних особливостей цього процесу охарактеризувати неможливо [6, с. 67].

Треба зауважити, що конвергентні дослідження мають місто у сучасній психології, де за їх мету є вивчення ролі групової взаємодії та процесів ідей в рамках експериментального плану, який варіював рівень досвіду груп, які взаємодіяли як на дивергентних, так і на конвергентних етапах творчості «натуралістичної» парадигми обміну ідеями [8].

Також, конвергентними процесами в релігійному житті, можна вважати тенденції, властиві більш ніж одній релігії та ті, що ведуть до зближення соціальних, доктринальних та організаційних позицій між двома або більше релігіями.

Процес «глобалізації» відмічає Микола Козловець, «перевіряє на міцність ті культури, які нехтують новітніми технологіями і науковим прогресом або перечують їх. Саме для таких культур національна держава служить єдиною прийнятною формою виживання, а родові, ментальні архетипи виступають своєю підтримкою, що дозволяє протистояти натиску глобалізації. Тому особливо гостро постає питання про співвідношення культурних традицій і модернізації» [7, с. 248].

У монографії політолога та етносоціолога О. Кривіцької, яка вийшла у 2015 р. піднімаються питання: «за сучасних реалій процеси глобалізації та модернізації відбуваються паралельно з процесами етнічної ідентифікації, етнорегіоналізації та релігійного розмежування. Це створює калейдоскоп різноспрямованих векторів етнополітичного розвитку, як інтеграційних, так і дезінтеграційних. Під тиском викликів глобалізації прояв, відсутність або наявність міжетнічної рівноваги стали параметром стабільності мультикультурних країн» [5].

Також ми вже зверталися до поняття «дивергенції» як процесу «розбіжності у соціальних явищах. В соціальних системах: капіталізм – соціалізм; секулярне – світське; меншість – більшість; індивідуальне – загальне і таке інше, й ми бачимо приклади дивергенції сьогодні в поліконфесійних суспільствах» [4 с. 45].

Виходячи із сказаного, конвергентні процеси у соціальному житті другої половини ХХ – початку ХХІ ст., який трансформує цінності соціуму у бік норм прийнятих у глобалізованому, частіше західному суспільстві. Результати конвергентних процесів транслуються через культурні патерни, зокрема і релігійні, і поширюється у світі.

Сучасний етап розвитку соціуму характеризується прагненням як до екуменізму з одного боку, так і до глобальної поліконфесійності та мультикультуральності як в світі в цілому так в Україні. Процеси конвергенції в суспільствах можуть мати як конфліктогенні властивості, так і вести до примирення та глобалізації, до встановлення миру в суспільствах. Процеси конвергенції відбуваються в умовах прийняття Конвенції з прав людини. Попри конвергентних процесів в суспільствах існують і дивергентні процеси, але це тема іншої праці. Досвід існування поліконфесійної держави наприклад, України, та процесів конвергентності в суспільстві під час війн є предметом подальшого вивчення в академічному колі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гольд О., Козловець М. А. Confessional pluralism as a phenomenon of modernity: world and Ukrainian context. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*.

Філософські науки: науковий журнал. Житомир : Вид-во Житомирського держ. ун-ту імені І. Франка. 2021. Вип.2 (90). С. 40–51.

2. Довідник із застосування статті 9 свобода думки, совісті і релігії. Cour Europeenne de droit del'Homme. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_9_UKR.pdf

3. Kis Teophil I. URL: <https://www.erudit.org/en/journals/ei/1971-v2-n3-ei2967/700124ar.pdf>. ISSN 0014–2123 (print) 1703–7891 (digital) Kis, T. I. (1971). État des travaux sur la problématique de la convergence : théories et hypothèses. *Études internationales*, 2(3), 443–487. <https://doi.org/10.7202/700124ar>

4. Голд О. Поліконфесійність як дивергентне явище: сутність та особливості перспектив. *Одеський суспільно-політичний журнал*. 2022. № 4. С. 42–46

5. Кривицька О. В. Демаркаційні лінії в етнополітичному просторі України : монографія. К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 328 с.

6. Мартинюк Е. І. Конвергентні процеси релігійного життя нашого часу. *Українське релігієзнавство*. 2005. № 35. С. 45–54.

7. Козловець М. Мультикультуралізм versus національної ідентичності. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філософія. 2011. Вип. 8. С. 243–258. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoafs_2011_8_29

8. Coursey L. E., Gertner R. T., Williams B. C., Kenworthy J. B., Paulus P. B., Doholi S. Linking the Divergent and Convergent Processes of Collaborative Creativity: The Impact of Expertise Levels and Elaboration Processes *Front. Psychol.*, 12 April 2019 Sec. Personality and Social Psychology Volume 10. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00699>

REFERENCES

1. Gold O.F., Kozlovets M. A. (2021) Confessional pluralism as a phenomenon of modernity : world and Ukrainian context. *Visnik Zhytomyr state university named Ivan Franko Philosophical science : scientific magazin* . Zhytomyr : Vid - vo Zhitomir state university named Ivan Franko. Vol #2 (90) P. 40–51 [in English]

2. Dovidnyk iz zastosuvannia statti 9 Svoboda dumky, sovisti i relihii (2015) Cour Europeenne de droit de l'Homme - [Handbook on the application of Article 9 Freedom of Thought, Conscience and Religion] [in ukr.] https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_9_UKR.pdf

3. KIS Théofil I. (1971) État des travaux sur la problématique de la convergence : théories et hypothèses Kis - Vol # 3 - 1971, P. 447–459 [in Fransaice] [Working on problema of convergence: theory and hypothesis]

4. Gold O. (2022) Policonfessionalism kak dyvergentne yavische: sutnist ta osoblivosti PERSPECTIVI. [POLYCONFESSION AS A DIVERGENT PHENOMENON: THE ESSENCE AND FEATURES OF PERSPECTIVES] ODESSKIY suspilno - politychiy journal: № 4, p. С. 42–46 [in ukr.]

5. Krivicka O. (2015) Demarkaciyni linii v etnopolitichnomu prostori Ukrainy. [Demarcation lines in the ethno-political space of Ukraine] К.: ІПіЕНД І. Кураса. NAN Ukr.,. 328 p. ISBN 978–966–02–7572–0 [in ukr.]

6. Martynyuk E. (2005) Convergent process religinogo zhyttia nashego chasu [Convergent processes of the religious life of our time] *Ukr. religioznavstvo*, № 35 p. 45–54 [in ukr.]

7. Kozlovets M. (2011) Multicultural. versus national identity [Multiculturalism versus national identity] *Nauk. zapiski National.univer. Ostrozska akademia Ser.: Philosoph.Vyp. 8. С. 243–258* [IN UKR]

8. Coursey Lauren E., Gertner Ryan T., Williams Belinda C., KenworthyJared B., Paulus Paul B. and Doholi Simona 2019 Linking the Divergent and Convergent Processes of Collaborative Creativity: The Impact of Expertise Levels and Elaboration Processes *Front. Psychol.*, 12 April Sec. Personality and Soc. Psychol. Vol. 10. [IN ENGL]

Gold Olga Felixivna
Candidate of Philosophical Sciences,
Researcher
Centre Mediterranean Sociologic, Science Politics
and History (MESOPOLHIS)
of Aix Marseille University
58, Charles Livon blvd, Marseille, France
orcid.org/0000-0003-1689-227X

THE SOCIO-PHILOSOPHICAL ASPECT OF THE POLYCONFESSIONALISM PHENOMENON AS EXEMPLIFIED BY DIVERGENCE

The work is devoted to the topic «Polydenominationalism as a convergent phenomenon: essence and features» as a manifestation of modern society. Understanding the phenomenon of polyconfessionalism as a convergent and divergent process is relevant, because it is a modern phenomenon of society, which has historical origins and deepened over the years in various spheres of human activity. The paper examines the forms and principles of understanding polyconfessionalism as a convergent process: essences and features in modern times. Convergence issues are considered from the point of view of the conceptual foundations of philosophical knowledge, which is modern for academic scientific research. Convergence is considered in the context of multicultural synthesis from the point of view of socialization and the historical transition of society to the modern one, in the conditions of globalization, war, resistance to changes in the world order and the clash of civilizations, the world crisis of elites, macro-historical processes. Conclusions: The current stage of social development is characterized by a desire for ecumenism on the one hand, and global polyconfessionalism and multiculturalism both in the world as a whole and in Ukraine. Convergence processes in society can have both conflict-causing properties and lead to reconciliation and globalization. Convergence processes take place under the conditions of adoption of the Convention (decisions and resolutions of the European Court of Human Rights, decisions and reports of the European Commission on Human Rights). Despite convergent processes in societies, there are also divergent processes.

Key words: *clash of barbarism, macro-historical processes, processes of convergence, processes of divergence, transformation of society.*